

Олена Прокопенко

ЯСНІСТЬ Я-КОНЦЕПЦІЇ І ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Прокопенко Олена. Ясність Я-концепції і психологічне благополуччя вчителів закладів загальної середньої освіти. У статті презентовано результати емпіричного дослідження ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти як ступеня виразності, внутрішньої узгодженості та стійкості структурних елементів Я-концепції, що складають її зміст. Установлений недостатній рівень ясності Я-концепції для доволі великої кількості вчителів. Визначені гендерно-вікові та організаційно-професійні особливості ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти. Зокрема, встановлено, що педагогічні працівники чоловічої статі характеризуються вищим рівнем ясності Я-концепції, ніж жінки, хоча з віком такі відмінності нівелюються. Крім того, визначено, що ясність Я-концепції вище у вчителів з ліцеїв і гімназій порівняно з їх колегами з традиційних закладів загальної середньої освіти, особливо у тих, хто займає керівні посади.

Виявлений зв'язок ясності Я-концепції вчителів з їх психологічним благополуччям. Констатовано, що, чим вище рівень ясності Я-концепції, тим вищими показниками психологічного благополуччя характеризуються досліджувані педагоги.

Ключові слова: Я-концепція, ясність Я-концепції, вчителі закладів загальної середньої освіти, психологічне благополуччя

Prokopenko, Olena. Clarity of self-concept and psychological well-being of teachers of general secondary education institutions. *The article presents the results of an empirical study of the clarity of the self-concept of teachers of general secondary education institutions as a degree of expressiveness, internal coherence and stability of the structural elements of the self-concept that make up its content. An insufficient level of clarity of self-concept was established for quite a large number of teachers. Attention is focused on the fact that people with low self-clarity have higher levels of anxiety, depression, emotional instability, a tendency to destructive types of reflection, and rumination than people with high self-concept clarity*

The gender-age and organizational-professional features of the clarity of the self-concept of teachers of general secondary education institutions are determined. In particular, it was established that male pedagogical workers are characterized by a higher level of self-concept clarity than women, although such differences level off with age. In addition, it was determined that the clarity of the self-concept is higher among teachers from lyceums and gymnasiums compared to their colleagues from traditional institutions of general secondary education, especially among those who hold managerial positions.

The relationship between the clarity of teachers' self-concept and their psychological well-being was revealed. It was established that the higher the level of clarity of self-concept, the higher indicators of psychological well-being are characterized by the studied teachers.

A conclusion was made about the expediency of developing the clarity of the self-concept of teachers of general secondary education institutions, which will contribute to their psychological well-being.

Keywords: self-concept, clarity of self-concept, teachers of general secondary education institutions, psychological well-being

Вступ. У складних, кризових умовах викликів сьогодення постає питання активізації й підтримки психологічних ресурсів особистості, які забезпечать їй не лише адаптацію, але й здатність до конструктивного перетворення дійсності. Як відомо, класик психології К. Роджерс найголовнішою структурою особистості вважав Я-концепцію, яка утворюється внаслідок взаємодії суб'єкта із зовнішнім, соціальним середовищем і сприяє реалізації власного Я, збагачуючи накопичений досвід й створюючи індивідуальну унікальність (Rogers, 1961). На думку М. Боришевського, Я-концепція виступає своєрідним еталоном, згідно якого індивід фіксує процес свого особистісного розвитку як зростання у різних аспектах життєдіяльності: взаєминах з іншими (передусім «значущими іншими»), професійній діяльності, прецизюванні (уточненні), баченні себе в системі провідних життєсенсових (або смисложиттєвих) цінностей (Боришевський, 2010). Відповідно, Я-концепцію розглядаємо в контексті самопізнання особистістю своїх властивостей і здатностей, адекватного усвідомлення важливого для себе досвіду, особливо того, що не співпадає з попередніми уявленнями особистості про себе, саморозуміння місця й ролі в соціумі, що визначають її життєві цілі й забезпечує конструювання життєвого шляху.

З іншого боку, серед детермінант позитивного функціонування людини останнім часом виокремлюють психологічне благополуччя як систему стійких позитивних рис особистості (ресурсів особистості), що сприяють успішному пристосуванню людини до навколишнього світу і практичного оволодіння ним, а також виконують важливу захисну функцію, запобігаючи розвитку психічної патології, девіантній поведінці, особистісних порушень тощо (Peterson, 2004; Ryff, 2016).

Психологічне благополуччя особистості досягається завдяки динамічній функціональній єдності, врівноваженості образу світу й образу себе, адекватному розумінні свого місця в світі й використання відповідних соціальних умінь, а Я-концепція психологічно благополучної особистості характеризується єдністю і узгодженістю її показників, насамперед, ясністю (Campbell, Assanand, & DiPaula, 2003).

Саме тому ясність Я-концепції особистості як ступінь виразності, впевненості, внутрішньої узгодженості та хронологічної стійкості, з якою в Я-концепції представлено її зміст (Campbell, et al., 1996), відіграє важливу роль у забезпеченні психологічного благополуччя особистості, проактивному вирішенні проблем у соціальному конфлікті (Bechtoldt, DeDreu, Nijstad, & Zapf, 2010) й набуває особливого значення для вчителів, які покликані транслювати свій досвід підростаючим поколінням, створюючи сприятливі умови для їх саморозвитку. Водночас, результати численних досліджень різних аспектів Я-концепції педагогічних працівників (Friedman, & Farber, 1992; Glotova, & Wilhelm, 2014, etc.)

дозволяють припустити недостатній рівень сформованості зазначеного феномена для значної кількості вчителів, що й визначило мету нашої роботи.

Мета дослідження – вивчити особливості ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти та визначити її зв'язок з психологічним благополуччям освітян.

Завдання дослідження:

- 1) визначити рівні (низький, середній, високий) ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти;
- 2) виявити показники психологічного благополуччя досліджуваних учителів;
- 3) дослідити взаємозв'язок ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти з їх психологічним благополуччям;
- 4) окреслити напрями розвитку ясності Я-концепції як важливої детермінанти психологічного благополуччя вчителів.

Вибірка. У дослідженні дали згоду на участь 260 вчителів закладів загальної середньої освіти з усіх регіонів України, які були розподілені на групи за: 1) статтю: жінки (83,5%), чоловіки (16,5%); 2) віком: до 30 років (13,1%); від 31 до 40 років (39,2%); від 41 до 50 років (26,9%); 50 і більше років (20,8%); 3) посадовим статусом: звичайний учитель (72,0%); керівник (28,0%); 4) типом закладу загальної середньої освіти: традиційний заклад загальної середньої освіти (61,4%), ліцеї, гімназії (38,6%).

Методи та організація дослідження. Вивчення ясності Я-концепції вчителів відбувалося за відповідною шкалою Дж. Кемпбелл (Self-Concept Clarity Scale, Campbell, et al., 1996, в авторській адаптації, 2022), за якою досліджуваним пропонувалося дати відповідь на 12 запитань рефлексивного характеру, спрямованих на визначення внутрішньої узгодженості та усталеності змісту власного Я в уявленнях респондента.

Для дослідження психологічного благополуччя досліджуваних використано опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» К. Ріфф, в адаптації С. Карсканової (Карсканова, 2001).

Опрацювання одержаних даних передбачало використання математико-статистичних процедур, пошук первинних статистик (середніх і стандартного відхилення) і латентних зв'язків й відмінностей за допомогою кореляційного та дисперсійного аналізів з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0).

Результати дослідження та їх обговорення. Відповідно до першого завдання дослідження були визначені рівні ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти (табл. 1).

З Табл. 1 видно, що лише кожному четвертому вчителю (25,7%) властивий високий рівень ясності Я-концепції. Переважна кількість учителів характеризується середнім

(56,2%) і низьким (18,1%) рівнями ясності Я. Цей факт викликає тривогу, адже за даним науковців в осіб з низькою ясністю Я тривожність, депресивність, емоційна нестійкість, схильність до деструктивних видів рефлексії, а також румінації вищі, ніж у людей з високою ясністю Я-концепції (Campbell, et al.,1996; Lodi-Smith, & DeMaree, 2017).

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних вчителів закладів загальної середньої освіти за ясністю Я-концепції

Рівні ясності Я-концепції	Кількість досліджуваних у %
низький	18,1
середній	56,2
високий	25,7

При цьому за результатами дисперсійного аналізу виявлені гендерно-вікові та організаційно-професійні особливості ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти. Зокрема, встановлено, що педагогічні працівники чоловічої статі характеризуються вищим рівнем ясності Я-концепції ніж жінки (рис. 1).

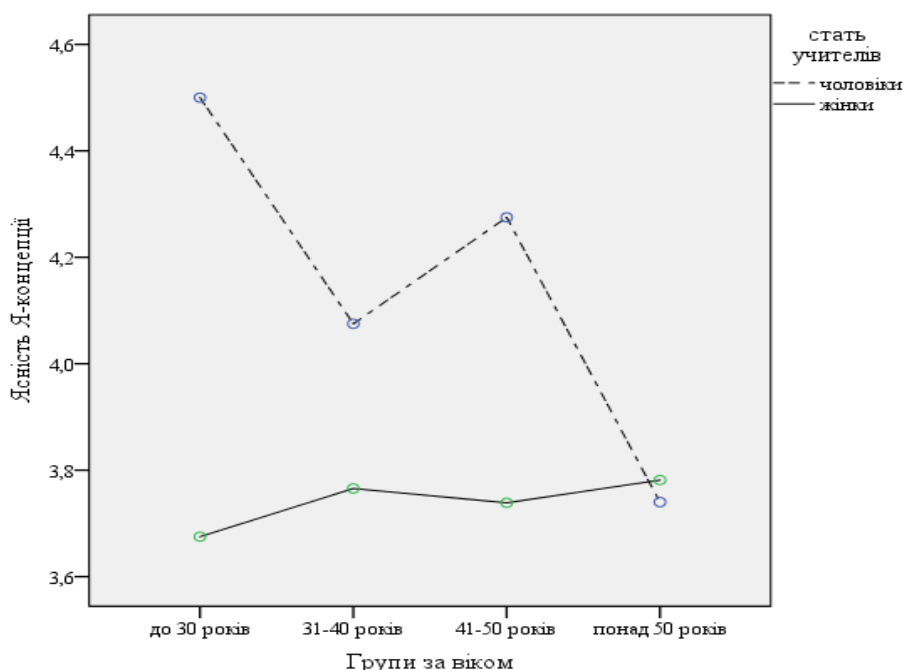

Рис. 1. Гендерно-вікові особливості ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти

З рис. 1 випливає, що хоча в цілому вчителям-чоловікам властивий вищий рівень ясності Я-концепції, ніж учителям жіночої статі ($p < 0,01$), з віком такі відмінності

нівелюються. Вважаємо, що такі відмінності зумовлені гендерною диференціацією соціальних ролей, властивою нашому суспільству, що, з одного боку визначають чіткі приписи до програння ролей чоловіками і жінками, з іншого боку, зумовлює розмивання меж соціальних ролей для жінок, які часто виконують роль не лише «домашньої берегині», але й ряд соціальних ролей, які традиційно вважалися властивим чоловікам («захисника», «добувача ресурсів» та ін.). Утім, таке припущення потребує додаткової перевірки, що виходить за рамки нашого дослідження.

Крім того, визначено відмінності у проявах ясності Я-концепції досліджуваних залежно від посадового статусу вчителів і типу закладу освіти, в якому вони працюють (рис. 2).

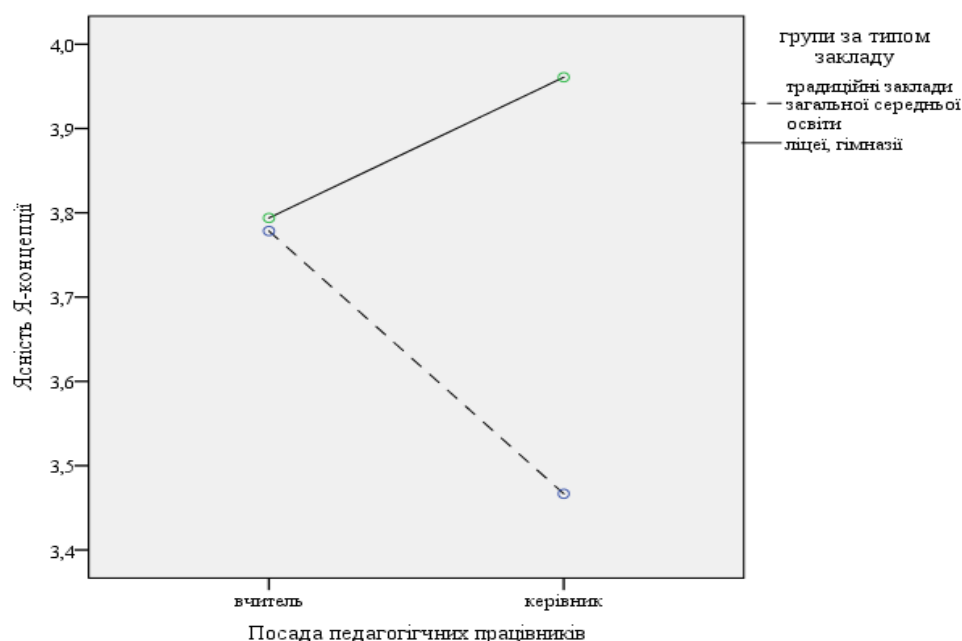

Рис. 2. Організаційно-професійні особливості ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти

Як видно з рис. 2, ясність Я-концепції вище у вчителів з ліцеїв і гімназій порівняно з їх колегами з традиційних закладів загальної середньої освіти, особливо у тих, хто займає керівні посади. Примітно, що в традиційних закладах середньої освіти картина є діаметрально протилежною: вищий рівень ясності Я-концепції виявлений у вчителів порівняно з керівниками. Можна припустити, що такі результати пов'язані зі специфікою управління закладом освіти певного типу, його місією та концепцією діяльності. Разом з тим, перевірка подібного припущення не входить до завдань нашого дослідження і може слугувати перспективним напрямом подальшого наукового пошуку.

На наступному етапі емпіричного дослідження виявлені показники психологічного благополуччя досліджуваних учителів за моделлю К. Ріфф: 1) позитивна оцінка себе й

свого минулого життя («Самоприйняття»); 2) почуття подальшого зростання й розвитку як особистості («Особистісне зростання»); 3) переконання, що життя людини є цілеспрямованим і значущим («Ціль у житті»); 4) успішні стосунки з оточуючими («Позитивні стосунки з іншими»); 5) здатність керувати ефективно своїм життям і навколишнім середовищем («Управління середовищем»); 6) почуття самовизначення, здатність виносити власні судження («Автономія») (Ryff, 2016) (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних вчителів закладів загальної середньої освіти за ясністю Я-концепції

Шкали психологічного благополуччя	Середні значення М	Стандартне відхилення σ
Позитивна оцінка себе й свого минулого життя («самоприйняття»)	61,4	12,5
Почуття подальшого зростання й розвитку як особистості («Особистісне зростання»)	56,8	16,2
Переконання, що життя людини є цілеспрямованим і значущим («Ціль у житті»)	55,8	12,6
Здатність керувати ефективно своїм життям і навколишнім середовищем («Управління середовищем»)	55,6	5,7
Успішні стосунки з оточуючими («Позитивні стосунки з іншими»)	54,3	5,2
Почуття самовизначення, здатність виносити власні судження («Автономія»)	52,7	16,8

За результатами дослідження (табл. 2) встановлено, що найбільш вираженим у досліджуваних учителів виявився показник «самоприйняття» ($M = 61,4, \sigma = 12,5$), що відповідно до тлумачення змісту даного показника (Карсканова, 2001) дає підстави для висновку про позитивне ставлення досліджуваних до себе та свого минулого, прийняття власних якостей у цілому незалежно від їх модальності.

Наступним в ієрархії показників психологічного благополуччя вчителів є показник «особистісне зростання» ($M = 56,8, \sigma = 16,2$), що свідчить про здатність до безперервного саморозвитку, самовдосконалення й реалізації свого потенціалу досліджуваних.

Далі за ієрархією представлені показники «цілі в житті» ($M = 55,8, \sigma = 12,6$), «управління середовищем» ($M = 55,5, \sigma = 5,7$), «позитивні стосунки з іншими людьми» ($M = 54,3, \sigma = 5,2$) та «автономія» ($M = 52,7, \sigma = 16,8$), що може зумовити певні утруднення щодо визначення вчителями життєвих цілей відповідно до власних переконань,

встановлення гарних стосунків з оточуючими людьми, проявів емпатії, любові й близькості, вміння знаходити компроміси у взаєминах, а також про недостатню впевненість у собі щодо управління повсякденними справами, протистояння зовнішньому тиску, можливість регулювати власну поведінку й оцінювати себе, виходячи з власних стандартів тощо (Карсканова, 2001).

За результатами узагальнення визначено показник психологічного благополуччя досліджуваних учителів у цілому ($M = 342,0$, $\sigma = 34,3$). При цьому слід зважити на доволі високе значення стандартного відхилення для більшості показників психологічного благополуччя, що може свідчить про наявність доволі великої кількості вчителів із низькими показниками психологічного благополуччя, для яких є характерним: 1) орієнтація на думку інших людей, заклопотаність їх очікуваннями й оцінками в ситуації ухвалення значущих рішень, нездатність протистояти соціальному тиску як у думках, так і вчинках (за показником «автономія», $\sigma = 16,8$); 2) переживання особистісної стагнації, відчуття відсутності особистісного прогресу з часом, нездатності засвоювати нові навички, нудьга і незацікавленість життям (за показником «особистісне зростання», $\sigma = 16,2$); 3) розмитість цілей у житті й відчутті його ритмів, відсутність переконань, що додають цілей життю, відчуття, що сьогодні й минуле має сенс (за показником «цілі в житті», $\sigma = 12,6$); 4) незадоволеність самим собою, неприйняття себе, деяких рис власної особистості, бажання бути іншим, розчарування у власному минулому (за показником «самоприйняття», $\sigma = 12,5$) тощо (Карсканова, 2001).

На завершальному етапі дослідження встановлено зв'язок ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти та їх психологічного благополуччя (рис. 3).

З рис. 3 та значення коефіцієнта кореляції за Спірменом ($r = 0,307$, $p < 0,01$) випливає, що йдеться про прямий, статистично значущий помірний зв'язок ясності Я-концепції та психологічного благополуччя вчителів закладів загальної середньої освіти. Тобто, вищі рівні якості Я-концепції освітян відповідають вищим рівням їх психологічного благополуччя. Такі результати узгоджуються з J. Campbell, S. Assanand, & A. Di Paula., за якими виявлено помірний кореляційний зв'язок показників єдності Я-концепції (до яких, зокрема, віднесено її ясність) з мірами адаптації і, як наслідок, – психологічним благополуччям особистості (Campbell, Assanand, & Di Paula, 2003).

Виходячи з цього, стає очевидно важливим розвиток ясності Я-концепції як важливої детермінанти психологічного благополуччя вчителів. При цьому важливо включити такий розвиток у більш широкий контекст особистісного зростання, що забезпечить зрілість і несуперечливість Я-концепції особистості освітян.

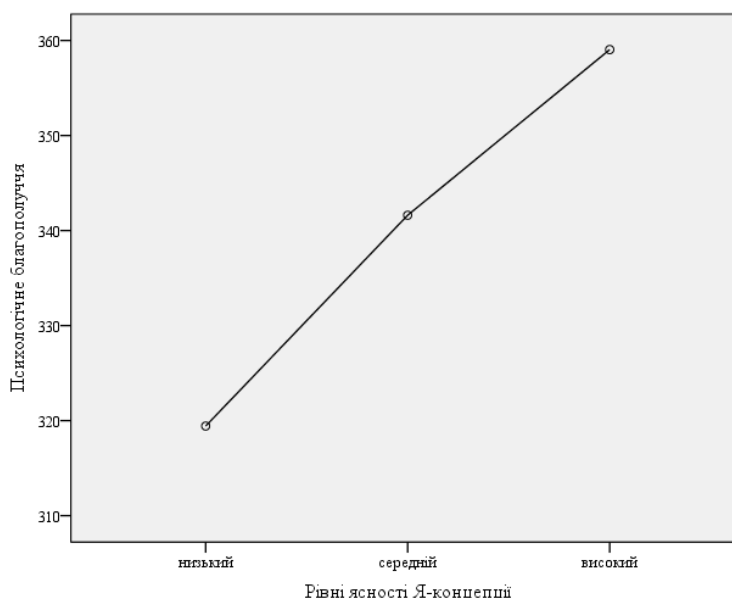

Рис. 3. Особливості психологічного благополуччя вчителів закладів загальної середньої освіти залежно від ясності їх Я-концепції

Для цього, на наш погляд, доцільно ініціювати спеціально організоване навчання, в якому буде враховано система психологічних умов та шляхів корекції й розвитку образу «Я» за такими складовими:

- духовно-ціннісна, що пов'язана із усвідомленням своєї духовної суті, життєвого призначення, відповідного сенсу життя, системи вищих, духовних цінностей, що мають стати стрижневими у житті;
- мотиваційний, що визначає інтерес особистості вчителя до себе й власної діяльності, прагнення досягти успіху в обраній професії на основі перманентного самопізнання, саморозвитку й самовдосконалення;
- когнітивно-рефлексивний, що пов'язаний з процесом самопізнання й забезпечує повне глибоке й різнобічне знання про себе як особистість сучасного вчителя;
- емоційно-оцінний, що пов'язаний із формуванням й розвитком самооцінки та ставлення до себе, забезпечує адекватну самооцінку та позитивне ставлення учителя до себе;
- поведінково-діяльнісний, що визначає установку особистості вчителя діяти відповідно до уявлень про себе та сенс свого життя, здійснюючи саморегуляцію поведінки в зазначеному напрямі.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження виявлено в цілому недостатній рівень як ясності Я-концепції, так і психологічного благополуччя для значної кількості (близько трьох четвертих) вчителів закладів загальної осередньої освіти.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено статистично значущі відмінності ($p < 0,01$) у проявах ясності Я-концепції вчителів залежно від: 1) гендерно-вікових (вчителі-чоловіки характеризуються вищими його показниками ніж вчителі жіночої статі; при цьому з віком показники ясності Я-концепції вчителів стають нижчими) та 2) організаційно-професійних (посадовий статус і тип закладу освіти, відповідно до яких ясність Я вище у вчителів з ліцеїв і гімназій, особливо порівняно з їх колегами з традиційних закладів загальної середньої освіти, особливо тих, хто займає керівні посади) характеристик досліджуваних. Крім того, виявлено особливості психологічного благополуччя вчителів закладів загальної середньої освіти залежно від ясності їх Я-концепції. Йдеться про прямий, статистично значущий помірний зв'язок ясності Я-концепції та психологічного благополуччя вчителів закладів загальної середньої освіти.

Як наслідок, запропоновано розвиток ясності Я-концепції як важливої детермінанти психологічного благополуччя вчителів в умовах спеціально організованого психологічного навчання за духовно-ціннісною, мотиваційною, когнітивний-рефлексивною, емоційно-оцінною і поведінково-діяльнісною складовими.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Потребують спеціального дослідження чинники відмінностей (у тому числі, гендерні, а також такі, що пов'язані зі специфікою управління закладом освіти певного типу, його місією та концепцією діяльності) у проявах ясності Я-концепції вчителів закладів загальної середньої освіти. Не менш важливим є виявлення й дослідження інших характеристик Я-концепції працівників системи освіти, що визначають її єдність і несуперчливість. Актуальним уявляється теоретичне обґрунтування, розробка та апробація програми розвитку ясності Я-концепції як важливої детермінанти психологічного благополуччя вчителів.

Література

1. Bechtoldt, M. N., De Dreu, C. K., W., Nijstad, B. A., & Zapf, D. *Self-Concept Clarity and the Management of Social Conflict*. 10.1111/j.1467-6494.2010.00626.x
2. Campbell, J. D., Assanand, S., & Di Paula, A. (2003). The Structure of the Self-Concept and Its Relation to Psychological Adjustment. *Journal of Personality*, 71(1), 115-140.10.1111/1467-6494.t01-1-00002
3. Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S. J., Katzl. M., LavalleeL. F., & Lehman, D. R. (1996). Self-concept clarity: Measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 141–156. 10.1037/0022-3514.70.1.141
4. Leary, M. R., & Tangney, J. P. (2012). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity*. 1–18. The Guilford Press.
5. Glotova, G., & Wilhelm, A. (2014). Teacher's Self-concept and Self-esteem in Pedagogical Communication. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 132(4). 509-514. 10.1016/j.sbspro.2014.04.345
6. Lodi-Smith, J., & DeMaree K. G. (2017). Self-concept clarity: perspectives on assessment, research and applications. *Springer*, 10.1007/978-3-319-71547-6
7. Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Houghton Mifflin

8. Peterson, C. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Hand book and Classification*, M.E.P. Seligman (Eds.). N.Y.: Oxford University Press.
9. Ryff, C. D. Eudaimonic well-being and education: Probing the connections. *Well-being and higher education: A strategy for change and the realization of education's greater purposes*; D. W. Harward (Ed.). Washington, DC: Bringing Theory to Practice, 2016. P. 37–48.
10. Friedman, I.A., & Farber, B. (1992). Self-Concept as a Predictor of Teacher Burnout. *The Journal of Educational Research*, 86(1), 28-35. 10.1080/00220671.1992.9941824
11. Боришевський, М. (2010). *Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності*. К.: Академвидав.
12. Карсканова, С.В. (2001). Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації. *Практична психологія та соціальна робота*, 1, 1–10.

References

1. Bechtoldt, M. N. De Dreu, C. K. W., Nijstad, B. A., & Zapf, D. *Self-Concept Clarity and the Management of Social Conflict*. 10.1111/j.1467-6494.2010.00626.x
2. Campbell, J. D., Assanand, S., & Di Paula, A. (2003). The Structure of the Self-Concept and Its Relation to Psychological Adjustment. *Journal of Personality*, 71(1), 115-140. 10.1111/1467-6494.t01-1-00002
3. Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S. J., Katzl. M., Lavallee, L. F., & Lehman, D. R. (1996). Self-conceptclarity: Measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 141–156. 10.1037/0022-3514.70.1.141
4. Leary, M. R., & Tangney, J. P. (2012). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity*. 1–18. The Guilford Press.
5. Glotova, G., & Wilhelm, A. (2014). Teacher's Self-concept and Self-esteem in Pedagogical Communication. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 132(4). 509-514. 10.1016/j.sbspro.2014.04.345
6. Lodi-Smith, J., & De Maree, K. G. (2017). Self-conceptclarity: perspectives on assessment, research and applications. *Springer*, 10.1007/978-3-319-71547-6
7. Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Houghton Mifflin.
8. Peterson, C. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Hand book and Classification*, M.E.P. Seligman (Eds.). N.Y.: OxfordUniversityPress.
9. Ryff, C. D. Eudaimonic well-being and education: Probing the connections. *Well-being and higher education: A strategy for change and the realization of education's greater purposes*; D. W. Harward (Ed.). Washington, DC: Bringing Theory to Practice, 2016. 37–48.
10. Friedman, I.A., & Farber, B. (1992). Self-Concept as a Predictor of Teacher Burnout. *The Journal of Educational Research*, 86(1), 28–35. 10.1080/00220671.1992.9941824
11. Boryshevskyi, M. (2010). [The road to one self: from the foundations of subjectivity to the heights of spirituality]. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian]
12. Karskanova, S. V. (2001). Opytuvalnyk «Shkaly psykholohichnoho blahopoluchchia» K. Riff: protses ta rezultaty adaptatsii [The K. Riff Scale of Psychological Well-Being Questionnaire: Adaptation Process and Outcomes]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, 1, 1–10. [in Ukrainian].

Відомості про автора

Прокопенко Олена, старший викладач кафедри психології управління Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти», здобувач PhD за спеціальністю 053 Психологія, Київ, Україна

Prokopenko, Olena, Senior Lecturer, Department of management psychology, Central Institute of Postgraduate Education, SHEI «University of Education Management», PhD student in 053 Psychology, Kyiv, Ukraine

E-mail: lenokvit@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0304-5058>

Отримано 3 жовтня 2022 р.
Рецензовано 24 жовтня 2022 р.
Прийнято 27 жовтня 2022 р.